

УДК 75.036(477:438)

УКРАЇНСЬКИЙ ЖИВОПИС КІНЦЯ ХІХ — СЕРЕДИНИ ХХ СТ. І КРАКІВСЬКА АКАДЕМІЯ КРАСНИХ МИСТЕЦТВ: ХАРАКТЕР ВЗАЄМОВПЛИВІВ

Оксана Сайко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Проаналізовано конкретні факти культурних взаємовпливів двох сусідніх народів — українського і польського — на базі Краківської академії красних мистецтв.

Ключові слова: народ, культура, націогенез, патріотизм, культурний взаємовплив, мистецтво, Сосенко, Краківська академія красних мистецтв.

Чи не кожний народ вважає свою культуру самотньою, неповторною, особливою. З гордістю доводить її вплив на культуру інших народів, її право бути частиною найкращих здобутків світової культури. Таке твердження, безумовно, відіграло величезну роль у націогенезі того чи іншого народу, у плеканні його патріотизму, оскільки народження чи відродження нації часто розпочиналося з висування культурних гасел, із націоналізації мистецтва. Але цілком природним і зрозумілим є факт культурного взаємовпливу сусідніх народів.

Упродовж тривалого часу культури обох сусідніх народів — українського і польського — розвивалися поруч, взаємодіяли і впливали одна на одну. Втім, упродовж останніх десятиліть мистецько-культурні взаємовпливи нечасто висвітлювалися в культурологічних та мистецькознавчих працях України та Польщі. Одну з найкращих (до речі, майже зовсім невідому) розвідок на цю тему здійснив професор Дем'ян Горняткевич 1958 року, перебуваючи в еміграції у Великобританії. Там він зумів зібрати надзвичайно цінний історичний матеріал до біографії українських митців поза Батьківщиною [3]. Значна частина імен у цій книзі пов'язана з діяльністю однієї з найвідоміших мистецьких шкіл Польщі — Краківською академією красних мистецтв.

Загальне історичне підґрунтя до взаємовпливів польського і українського мистецтва опосередковано подається у праці російського науковця І. Свириди [4]. Про головних творчих особистостей з України, що навчалися у Краківській академії мистецтв, можна дізнатися у контексті дослідження Н. Асеевої [1]. Актуальність такого напрямку дослідження яскраво засвідчила недавня виставка і каталог “Українські художники — студенти і випускники Академії красних мистецтв у Кракові” з фондів Національного музею у Львові (1998 р.) [2]. З аналізу вищезазначеної літератури випливає, що польсько-українські

зв'язки на базі Краківської академії мистецтв були активними і тривалими. Однак ще досі не встановлено всі імена митців українського походження, що навчалися й працювали у Краківській академії. Невстановленим є характер впливів Краківської академії мистецтв на нові явища в українському мистецтві ХХ ст. Недослідженою є спадщина митців-випускників Краківської академії мистецтв у музеях України, Польщі і Західної Європи.

Виходячи з визначеної проблематики і актуальності, метою статті є виявлення нових і узагальнення вже відомих історичних фактів взаємовпливів Краківської академії мистецтв і представників українського живопису кінця ХІХ — середини ХХ ст. Метою дослідження, відповідно, обрано українсько-польські мистецькі зв'язки на базі Краківської академії мистецтв.

Про культурний взаємовплив двох сусідніх народів свідчить багато старовинних пам'яток. Українсько-польські зв'язки в малярстві по осі Львів-Краків у давніх часах засвідчують стіни архітектурних пам'яток Вавеля. Їх здійснили під час правління короля Ягайла українські митці. Це — рукописи вавельської катедри (1470) та спальні короля з Вавельського замку. У подальші часи мистецькі зв'язки між двома містами простежуються в історичних джерелах, що висвітлюють зародження мистецького ринку. Зокрема, відомо, що художник князя Вишневецького 1729 року влаштував мандрівні виставки-продажі антикваріату, торгував картинами та організував лотереї у Любліні, Замості, Варшаві, Львові та Кракові [4; 174]. У ХVІІІ столітті відомий львівський видавець А. Піллер для львівського та краківського середовища налагодив ринок гравюр з творів малярства західних і місцевих митців. Нове розуміння мистецтва, характерне для європейського культурного життя, утверджувалося шляхом виникнення музеїв, галерей і приватних мистецьких колекцій, які нерідко змінювали своє місцезнаходження в межах Краківського та Львівського воєводств. Представники знатних родів усе частіше дарували власні мистецькі збірки громадським установам: бібліотекам, університетам, музеям [4; 171]. Скажімо, у другій половині ХІХ століття було відкрито для громадського огляду галереї Ст. К. Потоцького, Ю. К. Оссоліньського, засновано "Оссолінеум" і музеї ім. Любомирських у Львові та ім. Чорторижських у Кракові. Краківське товариство друзів науки отримало в дарунок від львівських міщан колекцію літографій закордонних мистецьких шкіл та місцевих митців [4; 174]. На тлі цих процесів у мистецтві Львова і Кракова наприкінці ХVІІІ — першої третини ХІХ століття розвивалися тенденції романтизму, що спричинились до подальшого формування національного характеру як польського, так і українського мистецтва. Оплотом для цього став єдиний на той час вищий навчальний заклад — Краківська академія красних мистецтв. Її створено на базі Малярської школи при Ліцеї св. Анни (1745), що, своєю чергою, була приєднана до Ягеллонського університету (1818) і перейменована на Школу красних мистецтв. 1900 року цій школі присвоєно статус академії.

Головною постаттю, яка в той час репрезентувала Краківську академію, був видатний митець-педагог Ян Матейко. З його ініціативи було, зокрема, засновано стипендію Люблінської унії, яку мали виплачувати двом талановитим молодим студентам живопису польської та української національності [5; 18]. Можна припустити, що серед перших студентів-українців, стипендіатів Яна Матейка був Ксенофонт Сосенко (1861-1941), що студіював у Кракові протягом

1878-1879 рр. У своїй автобіографії Сосенко згадує прізвища ще двох українців, що вчилися у Краківській школі красних мистецтв, — Євгена Витвицького і Миколи Глембицького. Обидва були свідомими українцями, що рвалися до самоосвіти, але прожили коротке життя і, можливо, тому про них так мало відомостей [3; 6]. У середині 1890-х років, за спогадами К. Сосенка, між студентами-українцями було поширене гасло-клич: “Йти в народ і жити в безпосередніх зв’язках із ним” [3; 7]. Ректор Краківської школи Ян Матейко був лояльним до національних устремлінь українських студентів, оскільки у їхньому сприйнятті був “душею вищого типу” [3; 8]. У своїй автобіографії К. Сосенко подає промовисте число (20 осіб) українців, що студіювали у Краківській школі в період 1920-1930 рр., коли вже становили одну шосту від загального числа студентів. Ще перед К. Сосенком тут навчалися Теофіл Копистинський, видатний представник релігійного малярства і портретист, Антін Пилиховський, представник історичного жанру.

Після смерті Я. Матейка (1893 р.) у Краківській академії навчалися українські митці, що згодом зазнали найбільшої слави в Галичині, — Іван Труш та Олекса Новаківський. Окрім них, у 1890-х роках у Кракові здобували мистецьку освіту Гнат Шнитко, Теофіл Терлецький, Савин Абрисовський, Костянтин Старосольський, Василь Петрівський, Осип Курилас, Модест Сосенко, Іван Бурячек. На початку 1900-х років до Краківської академії вступили Михайло Бойчук, Михайло Осінчук, Юліан Панькевич, а згодом — Віктор Масляніков, Михайло Жук, Іван Северин... [2; 22]. Більшість з них закладали підвалини української мистецької школи ХХ ст., працюючи педагогами як у перших вищих мистецьких школах Києва, Одеси, Харкова, так і в еміграції.

Третя велика хвиля українців, що бажали навчатися у Краківській академії мистецтв, припадає на міжвоєнне двадцятиліття ХХ століття. Серед них — Роман та Маргіт Сельські, Лев Гец, Роман Труш, Василь Перебийніс, Наталка Мілян, Петро Обаль... Ці митці після закінчення Краківської академії мистецтв вимушено продовжували свій творчий шлях по різні боки “залізної стіни”, створеної після Другої світової війни. Міжвоєнне двадцятиліття для українських студентів у Краківській академії мистецтв позначене активізацією формальних експериментів, коли національне у мистецтві почали розрізняти не стільки за сюжетною тематикою, скільки за характером форми, колориту, семантикою натурного матеріалу. Багато творчих робіт такого новаторського характеру митців-випускників Краківської академії мистецтв 1952 року було спалено в печах бібліотеки Академії Наук, що на вулиці В. Стефаніка у Львові. Ці твори комуністичний режим трактував як формалістичне, безідейне мистецтво або як буржуазно-націоналістичне. Втім, значна частина творів вищезгаданих митців осіла у приватних збірках колекціонерів України та Польщі, а також може зберігатися як маловідомий матеріал у польських музейних збірках.

Чимало українських митців-випускників Краківської академії продовжили свій творчий шлях у країнах Західної Європи або ж на американському континенті, а тому подальші дослідження “краківського впливу” слід продовжувати і там.

Нині очевидно, що такий напрямок досліджень є актуальним і дуже потрібним для вивчення нових невідомих сторінок українського і польського мистецтвознавства. Можемо сміливо стверджувати, що нові явища в українському

мистецтві ХХ століття, зокрема в живописі, формувалися під значним впливом Краківської академії красних мистецтв. Цілісне мистецтвознавче вивчення цього впливу дозволить розглядати українське мистецтво як повноправну частину світового художнього процесу.

1. *Асеева Н.* Украинское искусство и европейские художественные центры. Конец XIX — начало XX века. — Киев: Наук. думка, 1989 — 200 с.
2. *Батиґ М.* (вступна стаття) // Українські художники студенти і випускники Академії красних мистецтв у Кракові. Каталог виставки. — Краків, 1998. — С. 20-26.
3. *Горняткевич Д.* Українські мистці в автобіографіях. — Лондон: Українська видавнича спілка, 1958. — 79 с.
4. *Свирида И.* Польская художественная жизнь — Москва: Наука, 1978. — 272 с.
5. *Шмагало Р.* Приватна митецька освіта в Галичині кінця XIX — початку ХХ ст. (становлення, напрямки розвитку, критерії ефективності) // Вісн. Львів. академії мистецтв. — 2001. — Вип. 12. — С. 18-34.

**UKRAINIAN PAINTING AT THE END OF XIX AND IN THE MIDDLE
OF XX CENTURY. KRAKOW ACADEMY OF FINE ARTS:
THE NATURE OF INTERFERENCE**

Oksana Sayko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Street 1, 79000, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 296-47-75
E-mail: journft@franko.lviv.ua*

The article analyses the specific facts of cultural interference of two neighboring countries (Ukraine and Poland) based on the Krakow Academy of Fine Arts.

Key words: people, culture, genesis of the nation, patriotism, cultural interference, art, Sosenko, Krakow Academy of Fine Arts.

*Стаття надійшла до редколегії 20.10.2005
Прийнята до друку 12.03.2007*